

3. Мелетинский Е.М. Эдда и ранние формы эпоса / Е.М. Мелетинский. – М.: Наука, 1968. – 364 с.
4. Скандинавская мифология: энциклопедия / сост. К. Королёв. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2004. – 592 с.
5. Старшая Эдда; [перевод с древнеисл. А. Корсуна] / вступ. статья “Средневековый героический эпос германских народов” А. Гуревича / Комментарии М. Стеблин-Каменского. – СПб: Азбука-классика, 2001. – 460 с.
6. Толкін Дж.Р.Р. Легенда про Сіґурда і Ґудрун / за ред. Крістофера Толкіна / Дж.Р.Р. Толкін. – Львів: Астролябія, 2010. – 493 с.

Summary. The article contains a systematic review of the ancient Scandinavian mythological beliefs: the creation of the world, its structure and the place of the human race and some supernatural powers in this structure. There is the information about: the origin of the world and its inhabitants; the hierarchycal structure of the Scandinavian mythological universe; the role and functions of the Scandinavian mythological creatures; Ragnarok – the end of the world. The article also compises a short review of the basic sources of the Scandinavian mythology and tries to compare it with the other mythological systems.

Key words: Edda, The Universal Abyss, Asgard, Midgard, Hel, Yggdrasyl, horizontal model, vertical model, Ragnarok, mythological imagery, beliefs about the world.

811.111'42:070(410.1)

Г.А. Кришталюк

КОМПОЗИЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ГАЗЕТНИХ АНАЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті композиційно-смілова структура англомовних газетних текстів редакторського й авторського коментаря розглядається як когнітивно-дискурсивне утворення, формування якого відбувається з участю образ-схем, відповідальних за концептуалізацію світу людиною. Доведено, що взаємодія цих елементарних ментальних структур визначає єдність формального, аргументативного й смислового планів композиції аналітичного тексту, що представляють його осмислення з різним ступенем точності.

Ключові слова: композиційно-смілова структура, газетний текст, редакторський коментар, авторський коментар, образ-схема.

Композиція – це групуванням за певною схемою елементів змісту [1, 168; 7, 133]. Композиційна побудова тексту є визначальним параметром будь-якого жанру [2, 428, 474], що також стосується газетних аналітичних статей, які подають колективний погляд редакції або індивідуальну авторську точку зору політика, експерта, економіста на проблему, інтерпретують події і факти суспільно-політичного життя, пропонують гіпотези можливого або бажаного розвитку ситуації [5, 91; 6, 83; 12, 18; 13, 120; 16, 29]. Мовознавці неодноразово визначали жанрову схему аналітичних статей, послідовність і регулярність її елементів з урахуванням переважно зовнішніх структурних і змістових ознак, а також загального комунікативного призначення цих текстів [14; 17; 18; 19].

У нашому дослідженні ми поєднуємо сучасний функціональний підхід до вивчення композиції [4; 7; 8] з досягненнями когнітивної лінгвістики та розглядаємо композиційно-смілову організацію газетного тексту взагалі й аналітичної статті зокрема як когнітивно-дискурсивне утворення, яке складається в ході взаємодії людини із засобами масової інформації за допомогою елементарних ментальних структур сенсомоторного походження – образ-схем. Вони визначають значення мовних одиниць, смілову зв'язність, моделюють події [20, 41; 22, 28], а тому є відповідальними за формування композиційно-смілової структури газетного тексту.

Урахуванням сенсомоторних механізмів концептуалізації у вивченні композиційно-смілової структури аналітичного тексту дозволяє поглибити функціональний аспект композиції, що розробляється в сучасному мовознавстві, і визначає **актуальність** цієї статті. **Метою** дослідження є встановлення лінгвокогнітивних особливостей формування і функціонування композиційно-смілової структури тексту газетної аналітичної статті. Поставлена мета

передбачає вирішення таких завдань: 1) пояснити елементи композиційно-сислової структури газетного тексту аналітичної статті, залучаючи ментальні операції з образ-схемами; 2) розкрити лінгвокогнітивне підґрунтя композиційно-сислової організації текстів аналітичних статей з використанням образ-схем; 3) установити функції композиційно-сислових схем текстів газетної аналітики із залученням процесів концептуалізації.

Композиційно-сислова організація аналітичних газетних статей обумовлена відведенням у цих текстах провідної ролі впливу, а другорядної – інформуванню [3, 13]. Призначення редакторського й авторського коментарів визначає однотипність елементів їхньої композиційно-сислової структури й включених у неї мовних одиниць. Застосування функціонального й когнітивного підходів передбачає комплексне вивчення композиції тексту в поєднанні її формального й змістового аспектів [4, 38; 7, 133; 8, 174; 11, 521]. Формальний аспект композиції представлений схемою розгортання її елементів, а змістовий – їх семантичним наповненням і взаємодією [9, 67].

У формальному плані аналітичний текст складається із заголовка, вступної, основної та заключної частини [17, 279], а його змістовий аспект представлений такими обов'язковими елементами як постановка проблеми й формулювання позиції [19, 21], а також деталізація проблеми й деталізація позиції. Постановка проблеми, як правило, представлена важливою соціальною або політичною темою, яка потребує вирішення, а формулювання позиції є композиційно-сисловим елементом аналітичного тексту, де адресату пропонується точка зору автора на проблему [19, 14]. Формулювання позиції може поєднуватися з постановкою проблеми, оскільки вони передбачають одна одну, тобто при відображенні першої окреслюється друга й навпаки. Переважання постановки проблеми або формулювання позиції виявляється в наголошенні точки зору учасника події або автора. При постановці проблеми активна позиція автора не есплікується, джерелом силової образ-схеми виступають учасники події.

Так, зміст газетного аналітичного заголовка *A Bridge Collapses* (The New York Times, 5.08.2007) ґрунтується на відображеній семантикою присудка силової образ-схеми ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ, яка репрезентує втрату об'єктом здатності до руху [20, 47]. Вектор цього гештальту позначається присудком *collapses*, а джерело – підметом *a bridge*. У ході співвіднесення мосту з джерелом ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ руйнування цього об'єкта осмислюється як проблема.

На противагу постановці проблеми, позиція автора формулюється шляхом відображення його активної ролі, що виявляється в оцінюванні події, висловленні протилежної загальноприйнятій точки зору на неї, протесті, заклику виконувати або не виконувати дію. На ставлення автора до подій вказує оцінна лексика як-то *wrong, right, great, good, bad, real* тощо. Наприклад, у заголовку *A Catastrophic Failure* (The Washington Post, 3.08.2007) прикметник *catastrophic* сигналізує про запропоновану читачеві позицію автора щодо аварії, вказуючи, що місцезнаходженням останньої на ОЦІННІЙ ШКАЛІ є позначка 'very bad' [21, 231].

Формулювання позиції автора, який спростовує панівні суспільні переконання щодо певного стану справ, базується на образ-схемі КОМУНІКАТИВНА ПРОТИДІЯ, що представляє досвід словесного зіткнення референтів. У разі відображення позиції автора він виступає джерелом КОМУНІКАТИВНОЇ ПРОТИДІЇ, а ціллю – представники суспільства, які дотримуються протилежної точки зору. Наприклад, у ході співвіднесення Стівена Стромберга, який є автором коментаря під заголовком *No, the 2012 elections won't magically solve the debt debate* (The Washington Post, 3.08.2011), з джерелом КОМУНІКАТИВНОЇ ПРОТИДІЇ за допомогою заперечних одиниць *no, won't* визначається його позиція, яка спростовує думку про вирішальну роль виборів 2012 року в США (*the 2012 elections will magically solve the debt debate*).

Заклик до дії, її припинення або попередження будь-якої діяльності ґрунтується на образ-схемі ПРИМУШЕННЯ, що втілює рух під впливом зовнішніх сил вітру, води, фізичних об'єктів, людей [20, 45]. У разі формулювання позиції редакція або окремий оглядач виступають джерелом цієї концептуальної структури, а ціллю є масова аудиторія або певні суспільні інститути, напр., *Don't blame 'both sides' for debt impasse* (The Washington Post, 12.07.2011). Наведений газетний аналітичний заголовок ґрунтується на образ-схемі ПРИМУШЕННЯ, вектор якої позначається заперечною наказовою формою *don't blame*. Джерелом ПРИМУШЕННЯ виступає автор Юджін Робінсон, а ціль конкретизується у вступному абзаці, де є вказівка на політиків і коментаторів (*politicians and commentators*), яким рекомендується переглянути їхні погляди.

Для забезпечення відповідей на запитання "чому?", навколо якого концентрується побудова аналітичного тексту [5, 91], а, отже, і осмислення проблеми й прийняття позиції редакції або автора [15, 104], композиційні елементи, виокремлені за формальним і змістовим принципами, взаємодіють з трьома компонентами аргументації: тезою, доказами й висновком.

Формальний, аргументативний і змістовий плани представляють композиційно-сислову організацію тексту аналітичної статті з різним ступенем точності. Із виокремленням заголовка,

вступної, основної та заключної частин складається найбільш загальне враження про побудову аналітичної статті, починається формування стереотипної моделі її організації. Накладання на заголовки, вступну, основну й заключну частини елементів аргументації конкретизує організацію тексту аналітичної статті, зумовлюючи виявлення провідної і підпорядкованої інформації та спонукаючи до її осмислення на аналітичному рівні. Подальша деталізація композиційно-сислової структури тексту аналітичної статті відбувається при поєднанні формального й аргументативного аспектів зі змістовим.

Основою формування композиційно-сислової структури газетного тексту взагалі і аналітичної статті зокрема є образ-схема ШЛЯХ (SOURCE-PATH-GOAL), яка представляє переміщення з пункту ДЖЕРЕЛА (SOURCE) в пункт ЦІЛІ (GOAL) через низку проміжних пунктів (PATH) [20, 113] і визначає зовнішню форму тексту, його загальну схему, межі, пов'язує ключові вузли текстового простору. З образ-схемою ШЛЯХ взаємодіють топологічні гешталти ВЕРХ-НИЗ, які визначають загальне орієнтування адресата в різних видах медіа-дискурсу [10, 42]. Топологічні орієнтири ВЕРХ-НИЗ устанавлюють загальну конфігурацію тексту аналітичної статті, локалізують початковий, проміжний і кінцевий пункти його композиційно-сислової структури, вказують на їх взаємне розташування. Орієнтир ВЕРХ локалізує початковий пункт ДЖЕРЕЛА, якому відповідає заголовок і вступний абзац, а орієнтир НИЗ дозволяє розпізнати заключний абзац як пункт ЦІЛІ. Відносно орієнтирів ВЕРХ-НИЗ розташовуються проміжні пункти ШЛЯХУ, які визначають основну частину композиційно-сислової структури аналітичного тексту.

Заголовок, вступний і заключний абзаци є сильними позиціями аналітичного тексту, де акцентуються важливі для розуміння всієї статті ідеї та нюанси, оскільки ці композиційні елементи відповідають початковому і кінцевому пунктам ШЛЯХУ, які створюють межі, що змушують читача зупинитися і затримати увагу на прочитаному. Заголовок і вступний абзац як пункт ДЖЕРЕЛА є рушійною силою, яка штовхає до аналізу газетного матеріалу, а заключний абзац як пункт ЦІЛІ представляє кінцеву мету осмислення аналітичного тексту, досягненню якої підпорядковується композиційно-сислова організація усього тексту. Заголовок і вступ представляють тезу, яка є постановкою проблеми або формулюванням позиції, а заключний абзац завжди репрезентує авторську позицію, прийняття якої читачем є кінцевою метою осмислення аналітичної статті.

Залежно від початкового пункту осмислення газетного аналітичного тексту, можливі дві основні послідовності його композиційно-сислової структури: (1) постановка проблеми (теза, представлена в заголовку та вступі) – конкретизація проблеми (аргументи в основній частині) – формулювання позиції (висновок у заключному абзаці); (2) формулювання позиції (теза, представлена в заголовку і вступному абзаці) – конкретизація позиції (аргументи в основній частині) – формулювання позиції (підсумкове наповнення тези в заключному абзаці). Поєднання формального, аргументативного й змістового аспектів композиційно-сислової організації аналітичного тексту базується на взаємодії образ-схеми ШЛЯХ з перцептивним й динамічними гешталтами, що визначає зміну переконань масової аудиторії та суспільних інститутів. Ця зміна спрямовується на подолання бездіяльності суспільних суб'єктів і формування хибних установок в адресата.

Так, композиційно-сислова структура аналітичних текстів, метою яких є переконання адресата в необхідності вирішення проблеми гарантування безпеки, ґрунтується на взаємодії образ-схеми ШЛЯХ з силовими образ-схемами ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ й ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ. Початковим і проміжним пунктами композиційно-сислової організації тексту є постановка і конкретизація проблеми нездатності гарантувати безпеки, осмислення якої ґрунтується на образ-схемі ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ. Кінцевим пунктом композиційно-сислової організації тексту є формулювання позиції автора, що ґрунтується на образ-схемі ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ, потенційним джерелом якої виступає суспільний інститут, здатний гарантувати безпеку.

Продемонструємо участь образ-схем ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ й ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ у формуванні композиційно-сислової схеми тексту на прикладі редакторського коментаря під заголовком *Unsafe mining* (The New York Times, 23.08.2007). Наведений заголовок є початковим пунктом осмислення тексту, де постає проблема гірничої промисловості (*mining*), яка виступає джерелом образ-схеми ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ. Вектор цього гешталту позначається прикметником *unsafe*. Наступним пунктом на ШЛЯХУ обробки проблеми є вступ, де вона конкретизується за рахунок уточнення джерела (*the Crandall Canyon Mine*) й цілі (*six miners*) ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ: (1) *The announcement by the operators of the Crandall Canyon Mine that they will keep searching for the six miners trapped below the surface, and close the mine for good if they find no signs of life, is a welcome decision.*

З рухом ВВЕРХ ОЦІННОЮ ВЕРТИКАЛЛЮ асоціюється ставлення автора до вирішення проблеми, на що вказує у вступі прикметник *welcome*. Образ-схеми ПРИМУШЕННЯ й ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ визначають основну й заключну частини тексту. Взаємодія

цих ментальних структур розкриває позицію автора щодо дій, необхідних для остаточного вирішення проблеми: (2) *But even as the Murray Energy Corporation reverses its earlier plan to resume operations at its Utah mine, there remains a need to understand what caused the disaster to ensure that it is never repeated.* (3) *Though the federal Mine Safety and Health Administration is planning an investigation of the accident, Congress should also launch an independent investigation into this tragedy to determine whether the federal regulator has done its job in enforcing safety standards at the mine.* (4) *The collapse at Crandall Canyon calls into question M.S.H.A.'s very decision to allow mining to proceed at this aging mine, where the last remaining coal was being stripped from pillars holding up millions of pounds of mountain above.* (5) *This so-called "retreat mining," while not unusual at shallower mines, is particularly perilous at Crandall Canyon's depths of about 2,000 feet.* (7) *Crandall Canyon is unlikely to be the only coal mine with questionable safety standards. Congress should investigate the broader question of whether safety standards in the nation's mines, and their enforcement by federal regulators, are slipping as energy companies embark on a massive hunt for coal in their rush to secure new energy sources.* (9) *In the wake of last year's mining disasters, Congress enacted the first new mining safety law in three decades. As the death rate creeps up again – before the Crandall Canyon accident, 17 coal miners had been killed so far this year – it is of paramount importance that Congress ensures that enforcement is up to the task.*

В основній частині позиція автора ґрунтується на образ-схемах **ПРИМУШЕННЯ**, **ОЦІННА ВЕРТИКАЛЬ** й **ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ**. Образ-схема **ПРИМУШЕННЯ**, на яку вказують одиниці *a need, should*, представляє звернення автора до Конгресу (*Congress*) із закликом вирішити проблему безпеки гірників. Директива аргументується оцінкою автором техніки безпеки на шахтах (*safety standards*), що подається одиницями *collapse, calls into question, perilous, questionable, deadly accidents* як джерело **ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ**. У заключному абзаці присудок *ensures* представляє Конгрес як потенційне джерело **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ**, що визначає кінцеву мету осмислення тексту – переконати цей законодавчий орган у гарантуванні негайного введення в дію необхідного закону.

Таким чином, композиційно-смілова організація газетного аналітичного тексту керується сенсомоторними механізмами осмислення світу. Цілісність композиційно-смілової структури аналітичного тексту визначається взаємодією образ-схеми **ШЛЯХ**, яка диктує його загальну схему, з динамічними образ-схемами, котрі репрезентують її смислове наповнення.

Список використаних джерел

1. Баженова Е. А. Композиция текста / Е. А. Баженова // *Стилистический энциклопедический словарь русского языка* / [под ред. М. Н. Кожинной]. – М. : Изд-во Флинта, Наука, 2003. – С. 168–173.
2. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров / М. М. Бахтин // *Литературно-критические статьи*. – М. : Художественная литература, 1986. – С. 428–471.
3. Добросклонская Т. Г. Что такое медиалингвистика? / Т. Г. Добросклонская // *Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация*. – 2004. – № 2. – С. 9–17.
4. Кайда Л. Г. Стилистика текста: от теории композиции – к декодированию / Л. Г. Кайда. – М. : Флинта, 2004. – 208 с.
5. Кузнецов В. Г. Функциональные стили современного французского языка (публицистический и научный) / В. Г. Кузнецов. – М. : Высш. шк., 1991. – 160 с.
6. Майданова Л. М. Жанры публицистического стиля / Л. М. Майданова, Л. Р. Дускаева // *Стилистический энциклопедический словарь русского языка* / [под ред. М. Н. Кожинной]. – М. : Изд-во Флинта, Наука, 2003. – С. 79–88.
7. Одинцов В. В. Стилистика текста / В. В. Одинцов. – М. : УРСС, 2004. – 262 с.
8. Пихтовникова Л. С. Лингвистический и системно-структурный аспекты композиции художественного текста: концепции и дефиниция / Л. С. Пихтовникова // *Проблемы семантики слова, речення та тексту : зб. наук. праць* / [відп. ред. Н. М. Корбозерова]. – К. : КНЛУ, 2001. – Вип. 6. – С. 167–176.
9. Потапенко С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу) : [монографія] / С. І. Потапенко. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2004. – 360 с.
10. Потапенко С. І. Сучасний англomовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти : [монографія] / С. І. Потапенко. – Ніжин : Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. – 391 с.
11. Стилистика и литературное редактирование / [под ред. В. И. Максимова, Ю. А. Бельчикова и др.]. – М. : Гардарики, 2005. – 651 с.
12. Стрельцов Б. В. Основы публицистики. Жанры : [учеб. пособ.] / Б. В. Стрельцов. – Минск : Университетское, 1990. – 240 с.

13. Тертычный А. А. Жанры периодической печати / А. А. Тертычный. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 312 с.
14. Тхоровська С. В. Інваріантна модель редакційної статті (на матеріалі англomовних газет “The Guardian”, “The Daily Telegraph”, “The Times”, “The New York Times” та “The Washington Post”) / С. В. Тхоровська // Лінгвістика : зб. наук. праць / [гол. ред. В. Д. Ужченко]. – Луганськ : Альма-матер, 2006 – № 2. – С. 147–154.
15. Ученова В. В. Гносеологические проблемы публицистики / В. В. Ученова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 146 с.
16. Юрковская Е. А. Функционально-прагматические и концептуальные аспекты идиом в дискурсе редакторской статьи: на материале американской и британской прессы : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Юрковская Елена Александровна. – Иркутск, 2001. – 195 с.
17. Bolivar A. The Structure of Newspaper Editorials / A. Bolivar // Advances in written text analysis. – L. : Routledge, 1994. – P. 276–294.
18. Dijk T.A. van Opinions and Ideologies in Editorials [Електронний ресурс] / T.A. van Dijk. – 1995. – Режим доступу:
  1. <http://www.discourses.org/UnpublishedArticles/Opinions%20and%20ideologies%20in%20editorials.htm>.
19. Hasan A. The Generic Integrity of Newspaper Editorials: A Systemic Functional Perspective [Електронний ресурс] / A. Hasan, B. Esmat // Asian English Foreign Language Journal. – 2004. – Vol. 6, № 3. – Режим доступу :
  - a. http://www.asian-efl-journal.com/Sept_04_ha&.pdf.
20. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason / M. Johnson. – Chicago ; L. : The Univ. of Chicago Press, 1987. – 233 p.
21. Longman Dictionary of Contemporary English / [ed. D. Summers]. – 4th ed. – Harlow : Longman, 2005. – 1949 p.
22. Turner M. The Literary Mind. The Origins of Thought and Language / M. Turner. – N.Y. ; Oxford : Oxford Univ. Press, 1998. – 187 p.

Summary. The article looks at the compositional-content structure of English editorials and op-ed articles as a cognitive-discourse formation, based on image schemas, responsible for human conceptualization of the world. It has been proved that the interaction of these elementary mental structures determines unity of the formal, argumentative and semantic aspects of composition of an analytical newspaper text, that provide its conceptualization at different levels of precision.

Key words: compositional-content structure, newspaper text, editorial, op-ed article, image schema.

УДК 821.111 – 31.09

О.Р. Крючкова

НАУКА ЯК СПОСІБ ВТЕЧІ ВІД ДІЙСНОСТІ У “КОРАБЛІ ДУРНІВ” Г. НОРМІНТОНА

Стаття присвячена дослідженню змалюваного у романі Г.Нормінтона “Корабель дурнів” образу Вченого, який, відкинувши постулати традиційної християнської моралі, прагне не стільки пізнання, скільки володарювання над світом. Більш того, Вчений у художньому світі Нормінтона постає як один із представників Глупоти.

Ключові слова: постмодернізм, наука, вчені, надлюдина, філософія, релігія, схоластика, мотив лабіринту, літота, символ.

Наука, яка в Новий час висунулася на роль провідного чинника культури, продемонструвала у ХХ ст. не лише карколомні злети людського розуму, а й приклади моральної деградації та справжнього розлюднення. Ця тема здавна почала активно розроблятися західноєвропейськими літературами, зокрема англійською – доволі пригадати імена Еразма Роттердамського, Гьоте або Свіфта. Г. Нормінтон, яскравий представник сучасного англійського постмодернізму, не залишився осторонь цієї проблеми.

При цьому слід зазначити, що трактовка Вченого в романі “Корабель дурнів” не стільки протистоїть класичній традиції, скільки дещо неочікувано розвиває й поглиблює її, що вимагає конкретного аналізу.